

کتابخانه‌های عمومی ایران پیشانی بخش فرهنگ گفت و گو با دبیر کل هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور

اشاره

آقای مهندس حسین ملک‌احمدی مدت سه سال و نیم است که مدیریت دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور را عهده‌دار است. در دوران خدمت ایشان بزعم اهل فرهنگ بالاخص دست‌اندرکاران کتابخانه‌های عمومی کشور شاهد تحولات و حرکت‌های کاملاً قابل ملاحظه‌ای در حوزه کتابخانه‌های عمومی کشور بوده‌ایم. اما در مجموع خود ایشان این اقدامات را - اگر امکانات و شرایط فراهم شود - بسیار گسترده‌تر می‌بینند. در گفت‌وگویی که در پی این مطالب ارائه خواهد شد، جنبه‌های گوناگون این نگاه بیشتر تجزیه و تحلیل می‌شود.

نخست بعنوان مقدمه به ارائه شرح وظایف کتابخانه‌های عمومی از دیدگاه حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی می‌پردازیم و سپس متن گفت‌وگو خواهد آمد.
- ایجاد هماهنگی در ارائه خدمات فنی، عمومی و جنبی و توسعه مراکز خدمات فنی و تخصصی در مراکز استان‌های کشور به منظور کارآمدسازی و متناسب نمودن نظام ملی خدمات کتابخانه‌ای در جهت نوآوری و بهبود کیفیت خدمات
- انجام مطالعات و اقدامات لازم به منظور توسعه و ترویج فرهنگ مطالعه و کتابخوانی در کشور

- برنامه‌ریزی در جهت ساخت، گسترش، تجهیز، توسعه نیروی انسانی، تأمین منابع مکتوب و غیرمکتوب
- تدوین راهکارهای عملی برای توسعه منابع موجود، ایجاد ظرفیت‌های جدید

• حمیده نوروزیان

کارشناس زبان و ادبیات فارسی

حاضر هم سه سال و نیم است که در نهاد کتابخانه‌های عمومی مشغول هستیم. در مجموع فعالیت‌های اجرایی من بیشتر در زمینه‌های فرهنگی بوده است. هرچند که تحصیلات خودم را در برنامه‌ریزی شهری ادامه دادم، ولی متأسفانه در این زمینه به طور جدی کار نکردم. البته در زمینه مطالعاتی یا پژوهشی و ترجمه کارهایی داشته‌ام. متأسفانه این سرنوشت شامل حال من هم شده و مطالعاتم از زمینه اجرایی تا حدی فاصله گرفته است.

■ دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور وابسته

به کجاست و چه وظایفی دارد؟

□ دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور با توجه به قانونی که در اسفندماه ۸۲ از تصویب مجلس شورای اسلامی گذشت، بعنوان یک نهاد عمومی غیردولتی به تصویب رسید و هویت جدیدی را بعد از این مصوبه کسب کرد. بنابراین از نظر قانونی نهاد مستقلی است که به جمع نهادها بعد از انقلاب اضافه شده است. اعضای هیأت امنای آن ترکیبی از ده نفر از شخصیت‌های حقیقی و حقوقی است که شامل پنج نفر شخصیت حقیقی و پنج نفر شخصیت حقوقی می‌باشند. بنابراین ضمن اینکه استقلال لازم را بعنوان یک نهاد مستقل دارد، اما در عین حال نقش وزارت ارشاد کاملاً لحاظ شده است و در این ترکیب وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی بعنوان رئیس هیأت امنا بر فعالیت‌های مجموعه نهاد نظارت و اشراف دارد. همچنین اعضای حقوقی آن از افرادی تشکیل شده است که از فعالیت‌های مرتبط با کتابخانه‌های عمومی هم بهره‌مند می‌شوند و هم بهره می‌دهند.

در قانون جدید وظایف کتابخانه‌های عمومی در مقایسه با وظایف قبل تا حدی گسترده‌تر شده است. بر اساس قانون جدید سعی می‌شود که کتابخانه‌های عمومی به سمت مجموعه‌ای که به فعالیت‌های علمی، فرهنگی و آموزشی می‌پردازد، هدایت شود و از مجموعه‌ای بعنوان مخزن کتاب خارج گردد. در ماده ۲ آیین‌نامه قانون، کتابخانه عمومی بعنوان یک نهاد فرهنگی تعریف می‌شود که با مجموعه‌ای منظم از منابع مکتوب و مضبوط در اشکال مختلف به منظور برآورده ساختن نیازهای اطلاعاتی، علمی، پژوهشی، آموزشی، تفریحی و غنی‌سازی اوقات فراغت عموم افراد جامعه، قطع نظر از سن، نژاد، جنسیت، مذهب، ملیت، زبان یا موقعیت اجتماعی به ارائه خدمات در زمینه کتابداری و اطلاع‌رسانی می‌پردازد. بر اساس این تعریف کتابخانه‌های عمومی وارد عرصه فعالیت‌های علمی، آموزشی و پژوهشی می‌شوند. بنابراین انتظار می‌رود با این فضا و شرایط بتوانیم کتابخانه‌های عمومی را از شکل سنتی که در گذشته داشته‌اند، خارج کنیم و به سمت فعالیت‌های اجتماعی، علمی

برای تأمین منابع مالی مورد نیاز جهت ارتقای سطح کتابخانه‌های عمومی در راستای ارتقای سهم بخش کتابخانه‌های عمومی از تولید ناخالص ملی

- تصویب دستورالعمل‌های لازم برای حمایت و نظارت بر ارائه خدمات کتابخانه‌های عمومی بخش خصوصی (دولتی و غیردولتی)

- برنامه‌ریزی در جهت ترغیب و الگوسازی مشارکت افراد، نهادهای تخصصی و حرفه‌ای و سازمان‌ها در امور مربوط به ایجاد و اداره کتابخانه‌های عمومی

- کمک به بالا بردن سطح آگاهی‌های عمومی در زمینه‌های علمی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی
 - ایجاد امکانات لازم در جهت استفاده مطلوب از فناوری اطلاعات

- گسترش روابط و مبادلات فرهنگی بین کتابخانه‌های عمومی داخل و خارج از کشور

- تقویت سرمایه فرهنگی و اجتماعی
 - نظام‌مند کردن اطلاعات جهت استفاده بهینه از توانایی جامعه در جهت بهره‌مندی از فناوری اطلاعات

- فراهم آوردن فرصت لازم برای رشد و بالندگی شخصی و در نهایت توانمندسازی علمی افراد جامعه
 - کمک به تحقق عملی جامعه سالم و یادگیرنده و فراهم

آوردن بستر و امکانات مناسب و به روز برای توسعه پایدار
 - فراهم آوردن محیط مساعد به منظور دسترسی آسان اقشار جامعه به منابع مکتوب و مضبوط

- ایجاد زمینه مساعد برای چرخه دانش در جامعه که امروزه مهم‌تر از تولید دانش تلقی می‌شود
 - تقویت روحیه تحقیق و پژوهش در افراد جامعه و کمک

به کشف و پرورش خلاقیت‌ها و استعدادها با ایجاد فرصت دوم آموزشی چون خودآموزی و خودپژوهشی.

■ آقای ملک‌احمدی لطفاً مختصری از سوابق اداری

خودتان را بفرمایید.

□ در سال ۵۷ کارشناسی رشته جامعه‌شناسی را از دانشگاه شیراز دریافت کردم. فعالیت‌های اداری خود را از سال ۱۳۶۱ در وزارت کشور بعنوان مدیرکل امور اجتماعی شروع کردم و تا سال ۱۳۶۸ در آن مسؤولیت بودم. از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۱ در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با سمت مدیرکل امور استان‌ها فعالیت می‌کردم. از سال ۱۳۷۱ تا ۱۳۸۰ در وزارت فرهنگ و آموزش عالی (علوم، تحقیقات و فناوری) در سمت‌های مختلف که بخش عمده آن را مدیریت برنامه‌ریزی علوم انسانی شامل می‌شد، فعال بودم، البته فعالیت‌های اجرایی دیگری هم داشته‌ام. از سال ۸۰ به بعد نیز یک سال مشاور وزیر ارشاد بودم. در حال

آن نیز بر مشکلات می‌افزاید. البته قول‌هایی داده شده است که تا پایان سال این منبع درآمدی محقق شود که در صورت وصول شاید بخشی از مشکلات برطرف شوند.

اما واقعیت این است که علی‌رغم اینکه در قانون جدید، کتابخانه‌های عمومی بعنوان نهاد عمومی غیردولتی تعریف شده‌اند، طبیعی است که نمی‌توانند بدون منابع دولتی به حیات خود ادامه دهند. همچنان که در همه کشورهای، حتی در جاهایی که کتابخانه‌ها بصورت غیردولتی اداره می‌شوند نیز کمک‌های دولت همیشه یک منبع پشتیبان اصلی برای کتابخانه‌ها بشمار می‌رود. براین اساس اگر یک نهاد عمومی غیردولتی شده، به این منظور بوده است که بتوانند با هیأت امنایی شدن مشکلات اداری و مالی خود را برطرف نمایند، نه اینکه این ماهیت جدید عاملی برای نابودی آن‌ها تلقی شود.

■ **لطفاً درباره تعداد کتابخانه‌های عمومی کشور و پراکندگی آن‌ها و منابع و تجهیزات موجود در آن‌ها توضیحاتی بفرمایید.**

□ در حال حاضر بیش از ۱۶۰۰ باب کتابخانه عمومی در کشور وجود دارد که بر اساس اطلاعاتی که از استان‌ها دریافت کرده‌ایم تا پایان سال این تعداد به ۱۷۰۰ باب خواهد رسید. حدود ۳۵۰۰ نفر نیروی انسانی - بجز نیروهای خدماتی - در این کتابخانه‌ها فعالیت می‌کنند. حدود ۹۰۰ نفر از آنان نیروهای رسمی و بقیه قراردادی هستند. تقریباً در مجموع اکثر کتابخانه‌ها در شهرها استقرار دارند، البته حدود ۲۵۰ باب کتابخانه روستایی هم وجود دارد. اما متأسفانه این پراکندگی

و آموزشی در زمینه‌های مختلف سوق دهیم. بویژه با منابع جدیدی که تعریف شده است و هم‌چنین ترکیبی که در جمع اعضای هیأت امناء و اعضای انجمن‌ها وجود دارد که اغلب هم از شخصیت‌های علمی و فرهنگی هستند، استفاده کنیم و فضای کتابخانه‌های عمومی را نسبت به وضعیت موجود متحول نماییم.

■ **در حال حاضر منابع درآمدی کتابخانه‌های عمومی کشور از چه طریقی تأمین می‌شود؟**

□ براساس قانون جدید درآمد کتابخانه‌های عمومی از چهار منبع تأمین خواهد شد:

۱. کمک‌های دولتی که در بودجه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی منظور می‌گردد؛

۲. حداقل نیم درصد از درآمد شهرداری‌ها؛

۳. کمک‌های مردمی و خیرین کتابخانه‌ساز؛

۴. درآمدهای خودکتابخانه اعم از حق عضویت‌ها و

فعالیت‌های فرهنگی مرتبط با کتابخانه‌های عمومی.

البته بعد از منابع دولتی، نیم درصد از درآمد شهرداری‌ها از مهم‌ترین منابع درآمدی کتابخانه‌های عمومی محسوب می‌شوند، اما متأسفانه امسال رقم قابل قبولی از این محل دریافت نشد. برای مثال در حالی که پیش‌بینی می‌شد که در سال جاری ۱۷ میلیارد تومان درآمد داشته باشیم، کل دریافتی ما تاکنون فقط حدود یک میلیارد تومان بوده است. طبیعی است این رقم ناچیز اداره نهاد را با مشکلات عدیده‌ای مواجه کرده است که استمرار

نیروی انسانی، منابع و تجهیزات سه مشکل اساسی کتابخانه‌های عمومی است که مهم‌ترین آن‌ها مشکل نیروی انسانی هم به لحاظ کمی و به هم لحاظ کیفی است

نشریات و ... یک خلأ جدی است که در این زمینه باید برای منابع مکتوب و غیرمکتوب و بحث ایجاد شبکه‌های اطلاعات علمی کتابخانه‌های عمومی تدابیری اندیشید. منابع مالی هم از دیگر موانع است. اما فکر می‌کنم براساس قانون جدید و منابعی که در آن در نظر گرفته شده و تنوعی که در این منابع بوجود آمده است بتوانیم با اطمینان بیشتری حرکت کنیم، به شرط اینکه بتوانیم منابع غیردولتی را فعال نماییم. طبیعی است تا قانون جدید به خوبی مستقر گردد و نقش سازمان‌ها و نهادهای مختلف یا اشخاص حقیقی در زمینه تأمین منابع پر رنگ شود، قدری زمان لازم است. علاوه بر این جذب حداقل نیم درصد درآمد شهرداری‌ها، بحث کمک‌های خیرین و درآمد خود کتابخانه‌ها بخصوص ایجاد درآمدهای جدید در کتابخانه‌های عمومی بر اساس فعالیت‌ها و رویکرد جدید از جمله مسائلی است که به طور جدی باید به آن‌ها بپردازیم.

مشکل فضای کتابخانه‌های عمومی در سال‌های گذشته تا حدی نسبتاً مرتفع شده است. تعداد کتابخانه‌های عمومی در حد مطلوبی نیست، ولی حداقل در سال‌های گذشته افزایش خوبی داشته است. در حال حاضر سرانه فضای هر کتابخانه ۵۰۰ متر مربع است که نسبتاً فضای خوبی است. بنابراین از نظر فضا در مقایسه با بقیه مسائل مشکل کمتری داریم. هر چند این فضاها هم پراکندگی مناسبی ندارند و مکان‌یابی آن‌ها مطلوب نیست. کتابخانه‌های عمومی تقریباً در بسیاری از نقاط جمعیتی بخصوص نقاط روستایی وجود ندارد و در شهرهای کوچک هم حضورشان کم رنگ است. در شهرهای بسیار بزرگ و کلان شهرها نیز تعداد کتابخانه‌ها کم است و باید به مسأله پراکندگی به طور جدی پرداخته شود. اما در هر صورت با توجه به افزایش‌هایی که در سال‌های گذشته داشتیم تا حدی مشکلات در زمینه تعداد کتابخانه عمومی، صرف نظر از پراکندگی غیرمنطقی آن‌ها کاهش پیدا کرده است.

اما شاید در حال حاضر جا انداختن دیدگاه و اهدافی که

نقاط شهری وضعیت زیاد مطلوب و برنامه‌ریزی شده‌ای ندارد. هم‌چنین در مراکز استان‌ها و شهرهای بزرگ با کمبود بیشتری مواجه می‌باشیم. البته در سال‌های اخیر با ساخت کتابخانه‌های جدید از نظر تعداد کتابخانه‌ها در شهرهای کوچک‌تر نسبتاً وضعیت بهتری داریم. در عین حال ممکن است در برخی از شهرها هم اصلاً کتابخانه‌ای نداشته باشیم که البته این شهرها انگشت شمارند، زیرا هر کجا که به شهر تبدیل شود، معمولاً نیازهای محلی به گونه‌ای است که کتابخانه‌ای در آنجا ساخته می‌شود و به بهره‌برداری می‌رسد.

در حال حاضر در کتابخانه‌های موجود ۱۵ میلیون جلد کتاب در زمینه‌های مختلف وجود دارد. هم‌چنین اکثر کتابخانه‌های عمومی به رایانه مجهز هستند و کلیه فعالیت‌هایشان را بصورت مکانیزه انجام می‌دهند، اما در برخی از کتابخانه‌ها این فرآیند فعال یا کامل نشده است. امید است در پایان سال جاری این موارد هم تکمیل گردد و بتوانیم بحث شبکه کتابخانه‌های عمومی را به انجام برسانیم.

■ مشکلات اساسی مدیریتی شما برای اداره کتابخانه‌های

عمومی کشور در چه مواردی است؟

□ نیروی انسانی، منابع و تجهیزات سه مشکل اساسی کتابخانه‌های عمومی است که مهم‌ترین آن‌ها مشکل نیروی انسانی هم به لحاظ کمی و به هم لحاظ کیفی است.

از میان نیروی انسانی موجود سه چهارم آنان نیاز به دوره‌های آموزشی دارند، یعنی یا تحصیلات دانشگاهی ندارند یا تحصیلات دانشگاهی آن‌ها ارتباطی با رشته کتابداری ندارد. تنها یک چهارم از نیروهای ما تحصیلات کتابداری دارند که برخی در مقاطع کاردانی و برخی در مقاطع کارشناسی هستند. در حال حاضر دوره‌های آموزشی شاغلان دیپلم شروع شده است که امیدواریم در سال آینده کتابدار با تحصیلات دیپلم نداشته باشیم. البته اولویت بعدی به طور قطع فارغ‌التحصیلان غیر رشته کتابداری شاغل در کتابخانه‌ها هستند که آموزش آن‌ها جزو برنامه‌های جدی ما در سال آینده خواهد بود. هم‌چنین جذب نیروی جدید از برنامه‌های آینده است و بر حسب اعتبارات تخصیص داده شده، سعی می‌کنیم نیروهای متخصص رشته‌های مورد نیازمان و در درجه اول رشته کتابداری را جذب کنیم. البته در زمینه‌های مرتبط با کتابخانه‌های عمومی هم خیلی از رشته‌های علوم انسانی برای قسمت‌هایی همچون امور اداری - مالی، رایانه مورد نیاز است. بدین ترتیب اگر این تعداد کتابخانه‌های عمومی با همین فضا و امکانات از نیروی انسانی مناسبی هم برخوردار باشند، به طور قطع خدماتی که ارائه می‌کنند نسبت به وضعیت فعلی ارتقا خواهد یافت.

بعد از نیروی انسانی بحث منابع اطلاعاتی از جمله کتاب،

متاسفانه کتابخانه‌های عمومی از نظر تأمین کتاب‌ها و نشریات جدید در فقر بسیار زیادی بسر می‌برند. از بازار نشر تنها حدود ۱/۵ درصد از منابع به کتابخانه‌های عمومی راه می‌یابند، طبیعی است که از هر ۱۰۰۰ عنوان داشتن ۱۵ عنوان کتاب پاسخ بسیاری از مخاطبان داده نخواهد شد

لحاظ ارتقای کیفی آنان می‌باشد. بنابراین در پیش‌بینی وضعیت نیرو در سال ۸۵ علاوه بر توجه به وضع موجود نیروی انسانی، سعی کرده‌ایم نسبت به سال ۸۴ از دو جنبه کیفی و کمی ارتقا داشته باشیم. بر این اساس با توجه به آیین‌نامه مصوب، نیروهای جدید را از رشته‌های کتابداری و مرتبط با این رشته و حتماً با تحصیلات دانشگاهی انتخاب خواهیم کرد. بدین ترتیب حداقل از نظر ورودی‌های جدید دچار مشکل نخواهیم بود.

مورد دیگری که امسال دنبال شد، بحث تعیین تکلیف نیروهایی بود که خوشبختانه با توجه به آیین‌نامه اداری - استخدامی نیروها، تا پایان سال ۸۴ نسبت به صدور احکام پیمانی‌ها اقدام می‌کنیم که حدود ۱۴۰۰ از ۳۵۰۰ نفر تبدیل وضع پیدا می‌کنند و حکم پیمانی آنان صادر می‌شود. ضمن اینکه ۹۰۰ نفر از این افراد هم جزو نیروهای رسمی می‌باشند. حدود ۱۲۰۰ نفر از آنان دارای مدرک دیپلم هستند که براساس آیین‌نامه اداری - استخدامی نهاد، این نیروها باید حداقل مدرک کاردانی را داشته باشند تا نسبت به تبدیل وضع آنان اقدام شود. بدین منظور برای اینکه این جمع از همکاران دیپلم هم به یک ثبات سازمانی برسند، کلاس‌هایی برای آنان در هفت نقطه کشور دایر نموده‌ایم. در حال حاضر بیش از ۵۰۰ نفر از نیروهای دیپلمه به گذراندن این دوره‌ها مشغول هستند و مابقی هم بتدریج در طی سه سال این دوره‌ها را خواهند گذراند. طبیعی است در این مدت زمان این نیروها بصورت قراردادی به همکاریشان ادامه خواهند داد.

در مورد تعداد نیروی انسانی برای هر کتابخانه حداقل ۳ نفر را با احتساب نیروی خدماتی یعنی حداقل نیم نفر برای هر کتابخانه در بخش خدمات و ۲/۵ نفر نیروی کتابدار، در دو شیفت در لایحه بودجه پیشنهاد کرده‌ایم. ضمن اینکه اذعان داریم این تعداد نیرو رقم کم و ناچیزی است و بالطبع تکافوی نیازها را نخواهد داشت. اما با توجه به محدودیت منابع درآمدی، طبیعی است که نمی‌توانیم قدم‌های بلندی برداریم. بدین ترتیب

قانون‌گذار، برای ایجاد این نهاد بعنوان یک نهاد فرهنگی عمومی غیردولتی در نظر داشته است، مهم‌ترین کاری است که ما داشته باشیم و لازم باشد وقت و انرژی بگذاریم تا اینکه این روند را با موفقیت طی کنیم و نشان دهیم که این نهاد با همین هویتی که دارد، می‌تواند هم ارتباط خود را با دولت حفظ کند و هم با بخش‌های غیردولتی و در عین حال از یک آزادی عمل نسبی و سهولت در تصمیم‌گیری برخوردار باشد. در حقیقت در ساختار جدید از محدودیت‌هایی که معمولاً مراکز دولتی با آن‌ها رو به رو هستند، خلاصی یافته و بتواند راه خودش را در این مسیر به گونه‌ای دنبال کند که علاوه بر اینکه از امتیازات بخش دولتی استفاده می‌کند از مزایای بخش خصوصی هم بهره‌مند گردد. بدین ترتیب استقرار این تشکیلات از این منظر از دغدغه‌های جدی ما در حال و آینده است.

■ همان‌گونه که می‌دانید بر اساس معیارهای بین‌المللی (ایفالا)، به طور متوسط حداقل ۴ نفر کتابدار متخصص و آموزش دیده (بجز نیروهای اداری و خدماتی) برای واحدهای کتابخانه‌ای بزرگ ضروری است. حال با توجه به کمبود شدید نیروی انسانی متخصص کتابداری در کتابخانه‌های عمومی و نیز ارتقای سطح علمی و دانش آنان چه اقداماتی صورت گرفته است؟

□ یکی از مهم‌ترین بحث‌هایی که امسال انجام شد، بحث تنظیم بودجه در سال ۸۵ بود که خوشبختانه با بررسی‌های خوبی که در مجموعه نهاد و نیز جلسات اعضای هیأت امنای انجام گرفت، بودجه سال ۸۵ با دو نگاه تنظیم شد: نخست، ادامه وضع موجود؛ دوم، ارتقای وضع موجود کتابخانه‌های عمومی به سوی وضع مطلوب در برخی از زمینه‌ها.

کتابخانه‌های عمومی از نظر منابع انسانی در سال‌های آینده باید بهبود یابند. از این رو یکی از دغدغه‌های جدی و دائمی نهاد هم از لحاظ تأمین حداقل‌های نیروهای انسانی و هم به

نشریات جدید در فقر بسیار زیادی بسر می‌برند. از بازار نشر تنها حدود ۱/۵ درصد از منابع به کتابخانه‌های عمومی راه می‌یابند، یعنی از ۴۲ هزار عنوان کتابی که در سال ۸۳ منتشر شده است، تنها ۶۰۰ عنوان کتاب خریداری شده و طبیعی است که از هر ۱۰۰۰ عنوان داشتن ۱۵ عنوان کتاب پاسخ بسیاری از مخاطبان داده نخواهد شد. این آمار نشان می‌دهد که کتابخانه‌های عمومی که بزرگ‌ترین سرمایه آن‌ها کتاب و نشریات است در وضعیت نامطلوبی قرار دارند. بدین ترتیب غالباً افراد برای تهیه کتاب به کتابخانه مراجعه نمی‌کنند، زیرا با جواب منفی روبه‌رو می‌شوند. به طور متوسط هر کتابخانه دارای ۵۰۰ متر مربع فضا می‌باشد که اگر هزینه‌های ساخت و ساز، تعمیر و نگهداری و هزینه‌های جاری و نیروی انسانی را هم در نظر بگیریم، این سرمایه‌گذاری عظیم به دلیل نبود منابع کافی در اغلب موارد بلااستفاده می‌گردند یا در بیشتر مواقع به قرائت‌خانه تبدیل می‌شوند. بنابراین مورد دیگری که سعی کردیم در بودجه سال آینده با اندکی ارتقا نگرسته شود، منابع اطلاعاتی کتابخانه‌های عمومی است. بدین منظور پیشنهادی که در این باره برای سال ۸۵ شده به نحوی بوده است که حداقل از بازار نشر حدود ۷ درصد منابع کتابی را جذب نماییم، یعنی تعداد کتاب‌های خریداری شده را به ۳ هزار عنوان برای هر کتابخانه برسانیم. اگرچه این افزایش در مقایسه با سال ۸۴ رشد خوبی را نشان می‌دهد، اما در عین حال با وضعیت مطلوب فاصله زیادی دارد که تلاش مضاعفی را در برطرف نمودن این مشکل طلب می‌کند. بنابراین دو مشکل بزرگ تأمین منابع و کمبود نیروی

جذب نیروی جدید را به جذب منابع جدید موقوف کرده‌ایم، در غیر این صورت اگر مشکل بودجه به همین صورت باقی باشد، طبیعی است که برای جذب نیروهای جدید اقدامی نخواهیم کرد. بنابراین مهم‌ترین مشکل ما در سال آینده نیروی انسانی است که اگر بتوانیم به تعداد ۳ نفر با احتساب نیروی خدماتی در هر کتابخانه برسیم، جای امیدواری خواهد بود و قدمی رو به جلو برداشته‌ایم.

نکته دیگری که در زمینه ارتقای سطح کیفی عملکرد کتابداران قابل ذکر و مدنظر قرار گرفته است، طرحی است که بر اساس آن به سمت نوعی تنظیم پرداخت بر مبنای بهره‌وری خواهیم رفت. این مورد هم از جمله مواردی است که به میزان بودجه بستگی دارد که اگر به اجرا در بیاید، حداقل یک‌نواختی از میان خواهد رفت و همکاری‌هایی که کارایی بیشتری داشته باشند، دریافتی بیشتری خواهند داشت و افراد با کارایی کمتر البته با رعایت حداقل‌هایی که قانون مشخص کرده است، مبلغ کمتری دریافت می‌کنند.

■ یکی از معضلات بخش کتابخانه‌های عمومی کمبود منابع اطلاعاتی است، به طوری که با وجود رشد ظرفیت کتابخانه‌ها و افزایش اعضای آن، سهم اعضا از کتاب‌های موجود رشدی نداشته و منابع کتابخانه‌ای از رشدی متناسب با تقاضای اعضا برخوردار نبوده است. برای تأمین منابع چه اقدامی صورت گرفته است؟

□ متأسفانه کتابخانه‌های عمومی از نظر تأمین کتاب‌ها و

کتابخانه‌ها شوند و کتابی را انتخاب کنند، سفارش دهند و آن کتاب فردای آن روز یا همان روز یا حتی چند ساعت بعد در محل کار یا منزل به فرد تحویل داده شود و خود فرد هم هزینه حمل و نقل را بپردازد.

طبیعی است باید برای راه‌اندازی سیستمی تلاش کنیم که این خدمات را بتدریج در کتابخانه‌های عمومی ایجاد نماییم. بنابراین این بخشی از کار است که از فضای کتابخانه‌ها خارج شویم و به هر شکل کتاب را در جاهای مختلف حاضر نماییم. اما در کنار این موضوع باید در کتابخانه‌های عمومی تحولات زیادی ایجاد شود تا بتوانیم خدمات متنوع دیگری را ارائه نماییم. شاید واقعیت این باشد فضای فیزیکی در بسیاری از کتابخانه‌های عمومی به گونه‌ای است که به جای ایجاد جاذبه باعث دافعه می‌شوند، یعنی فضای تاریک و کم نور و تنگ و کوچک که آن هم عمدتاً از کتاب انباشته شده است و مراجعه‌کننده هیچ امکان و فضایی برای جابه‌جایی ندارد. خوشبختانه در سال‌های اخیر سعی کردیم که کتابخانه‌ها را به سمت پارک‌ها ببریم، حرکتی است که در خیلی از شهرها به خوبی اتفاق افتاده است، در گوشه‌ای یا وسط پارک کتابخانه عمومی دایر شده و با آن فضای مفرح پارک پیوند خورده است، اما خیلی از کتابخانه‌های ما دارای این فضا نیستند یا اینکه فضای جنبی ندارند. از سوی دیگر کتابخانه عمومی باید پاسخگوی نیاز مخاطبان مختلف باشد و از کودکی خردسال تا فردی مسن بتوانند براحتی در کتابخانه حاضر شوند و هیچ کدام نگران شرایط وضعیت خودشان و تطبیق با محیط را نداشته باشند و احساس راحتی و آرامش کنند. این مسأله به طور قطع یک نیاز جدی است که ما برای فضای کتابخانه‌ها یک فکر اساسی بکنیم.

بحث دیگر منابع موجود در کتابخانه‌های عمومی است که قبلاً توضیح داده شد که قادر نیستیم ۹۸ درصد از نیازها را پاسخ بدهیم و این واقعاً بسیار وضعیت نامطلوبی است، یعنی اگر فردی به ۱۰۰ کتاب نیاز داشته باشد ما فقط دو کتاب را در اختیار داریم. طبیعی است این مسأله مراجعه‌کنندگان و مخاطبان را دلسرد می‌کند و عامل مهمی برای دافعه است. در نتیجه تا مشکلات اساسی کتابخانه‌های عمومی را حل نکنیم و یارانه‌های بخش فرهنگ به کتابخانه‌ها بعنوان مراکزی که بخش عمده‌ای از نیازها را پاسخ می‌دهند تزریق نشود و منابع مکتوب اعم از کتاب و نشریات و حتی منابع صوتی و تصویری مهیا نگردد، اتفاق جدی رخ نخواهد داد. علاوه بر این کتابخانه‌های عمومی باید نیروی انسانی که آموزش‌های لازم را در زمینه‌های موردنیاز گذرانده‌اند، در اختیار داشته باشند. هم‌چنین فضای فیزیکی مناسب، منابع و تجهیزات مورد نیاز از جمله مسائلی است که پرداختن به هر کدام از این‌ها بدون توجه به جنبه‌های دیگر پاسخ‌گو نخواهد بود. اما زمانی که این مجموعه را با هم

انسانی از عمده‌ترین مسائلی است که در بودجه سال آینده با اندکی ارتقا نگرسته می‌شوند که امید است با افزایش منابع درآمدی بتوانیم شاهد بهبود وضع موجود باشیم.

■ این منابع به چه صورتی و زیر نظر چه کسانی و براساس چه اولویت‌هایی خریداری می‌شوند؟

□ در گذشته خرید هر چند که زیر نظر کمیته‌هایی صورت می‌گرفت، اما سازماندهی نشده بود. بر اساس «آیین‌نامه جدید خرید کتاب»، این امر از مسیرهای مختلفی می‌گذرد، بدین ترتیب که ابتدا کتاب کارشناسی می‌شود. سپس در کمیته‌های تخصصی انتخاب شده و قیمت‌گذاری می‌شود و در سطح بالاتر شورای نظارت بر خرید منابع، سیاست خرید کتاب و سهم منابع را مشخص می‌کند. هم‌چنین با آنکه آیین‌نامه خرید کتاب توسط هیأت‌امنا به تصویب رسیده است، جلسات کارشناسی مربوط به آن و نیز جلسه شورای عالی نظارت بر خرید منابع را تشکیل دادیم و جلسات دیگر را هم در آینده برگزار خواهیم کرد. البته در حال حاضر عمدتاً خریدی صورت نمی‌دهیم، جز در مواردی که بسیار ضروری است.

■ در دومین بند از وظایف نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور «انجام مطالعات و اقدامات لازم به منظور توسعه و ترویج فرهنگ مطالعه و کتابخوانی در کشور» آمده است. از آنجایی که جامعه ما جامعه کتابخوانی نیست، در این زمینه چه اقداماتی صورت گرفته است؟

□ جذب مخاطب و ترویج کتابخوانی یکی از اساسی‌ترین فعالیت‌های نهاد کتابخانه‌های عمومی است. باید این اصل را بعنوان یک واقعیت بپذیریم که ما نباید منتظر حضور افراد در کتابخانه باشیم، بلکه باید تسهیلات و امکاناتی را فراهم نماییم که یا کتابدار ما به جاهای مختلف مراجعه کند یا کتاب را به نوعی در مراکز مختلف ارائه دهیم یا اینکه روش‌ها و فعالیت‌های جدید و متنوعی بکار گیریم. هم‌چنین در کنار فعالیت‌های جاری به فعالیت‌های علمی و فرهنگی که در قانون هم پیش‌بینی شده حرکت کنیم و منتظر مراجعه مخاطب نباشیم، بلکه ما به سمت مخاطبان برویم و پیوندی بین اقشار مختلف کتابخانه اعم از دانش‌آموزان، کارمندان و کارگران و ... ایجاد کنیم. در نظر داریم که بتوانیم سفارش‌های غیرحضور را پاسخ بدهیم و فعالیت‌های کتابخانه‌ای را در مراکز خارج از کتابخانه‌ای و در بسیاری از نقاط شهری مثلاً در ایستگاه‌های مترو، راه‌آهن، هواپیما، مجتمع‌های پزشکی و مسکونی، بیمارستان‌ها و ... با تعداد کمی کتاب گسترش دهیم. چه بسا افرادی خواهان این باشند به جای اینکه وقت و انرژی بگذارند و به کتابخانه مراجعه کنند، مثلاً از یک ابزار اطلاع‌رسانی استفاده کنند و وارد سایت

ببینیم و با یک برنامه‌ریزی متوازن در زمینه‌های مشخص و همه‌جانبه‌نگر حرکت کنیم طبیعتاً پیش خواهیم رفت. افزون بر این باید بین بخش‌های مختلف علمی و آموزشی و فرهنگی در مجموعه نظام هماهنگی ایجاد کنیم و فکر می‌کنم این اقدامی است که هم می‌توانیم و هم باید به سمت آن برویم و با یک برنامه‌ریزی جامع وارد این عرصه بشویم.

اما متأسفانه محور تمام این کارها در مرحله اول نیروی انسانی و در مرتبه دوم منابع مالی است که متأسفانه با وضعیتی که عرض کردم دست ما را برای این اقدامات بسته است.

■ با توجه به بحث‌های موجود بیشتر مشکلات به کمبود اعتبارات مالی برمی‌گردد، نهاد در سال ۸۴ با چه مشکلاتی در این زمینه رو به رو بود و چه تدابیری برای حل این معضل برای سال ۸۵ اندیشیده شده است؟

□ یکی از مشکلات نهاد در سال جاری بحث عدم تمرکز اعتبارات بود. سال گذشته زمانی که لایحه بودجه سال ۱۳۸۴ به مجلس تقدیم شد، آیین‌نامه نهاد توسط دولت به تصویب نرسیده بود. براین اساس تنظیم بودجه‌های نهاد به طور متمرکز صورت نگرفت و قرار بر آن شد به روال سال ۸۳ بودجه سال ۸۴ تعیین شود. از این رو برای تأمین بسیاری از هزینه‌ها دچار مشکل شدیم. برای جذب بخشی از منابع درآمدی باید با استانداری‌ها، اداره‌های کل فرهنگ و ارشاد و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها هماهنگی می‌کردیم، بخصوص برای هزینه‌های جاری و تأمین هزینه‌های نیروی خدماتی و تا حدودی تجهیز کتابخانه‌ها. اما با پیگیری که در سطح وزارتخانه‌ها و سازمان مدیریت و استان صورت گرفت با کمترین تنش توانستیم ماه‌های گذشته را پشت سر بگذاریم.

در مورد سال ۸۵ خوشبختانه در کمیسیون فرهنگی چند مصوبه در رابطه با کتابخانه‌های عمومی مطرح کردیم که به کمیسیون تلفیق ارجاع شده است که امیدواریم در کمیسیون تلفیق هم به تصویب برسد. پیشنهادهایی که در مصوبات فرهنگی ارائه شده است تقریباً چیزی حدود نیمی از اعتباراتی است که پیشنهاد داده‌ایم. هم‌چنین در کمیسیون فرهنگی چند پیشنهاد خوب مطرح شده است و جمع اعتباراتی که به اعتبارات نهاد اضافه شده ممکن است حدود ۲۳ میلیارد تومان باشد، علاوه بر اینکه در رابطه با اعتبارات استانی هم تا جاهایی که امکان داشته است در شورای برنامه‌ریزی نهاد آن تکلیف هم دیده شده است که بتوانیم از منابع استانی هم استفاده کنیم. بنابراین اگر این مصوبات به تصویب برسد، نسبتاً رقم قابل توجهی به اعتبارات مصوب اضافه خواهد شد. برای اعتبارات بخش استانی هم باید اصل مصوبه را دید و امیدواریم با مذاکرات استانی بتوانیم منابع خوبی را جذب کنیم. بنابراین این بخش منابع

استانی طبیعتاً شناور خواهد بود تا اینکه هر کدام از استان‌ها و شورای برنامه‌ریزی استان‌ها و انجمن‌های استانی بتوانند منابعی را که قانون به آن‌ها می‌دهد، جذب کنند. بدین ترتیب برای ما خیلی روشن نیست که در سال آینده، اعتبارات نهاد از محل اعتبارات دولتی چقدر خواهد بود. به نظر می‌رسد اگر به همین صورت پیش برود، نگرانی‌های اساسی یعنی بحث نیروی انسانی، هزینه‌های جاری، تأمین منابع، ایجاد شبکه و اطلاع‌رسانی و بیمه کتابخانه‌های عمومی را با پیشنهادهای ارائه شده رفع نماییم. هم‌چنین بعضی از بحث‌های اساسی همچون توسعه کتابخانه‌های روستایی و کتابخانه‌های مرکزی استان‌ها و توسعه کتابخانه عمومی در شهرها از جمله مباحثی است که شاید بیشتر به اختیارات استانی برمی‌گردد که اگر در این زمینه‌ها هم مصوبه مجلس و هم استان‌ها همراهی کنند، فکر می‌کنم بتوانیم این بخش از مشکلات را هم از کمک‌های استانی حل کنیم. در حال حاضر بیشترین تأکید و نگاه ما به مجلس است که اگر آن‌ها هم همراهی داشته باشند شاید حداقل نگرانی‌های اساسی ما برای سال ۸۵ رفع شود و در راستای برنامه‌های پنج‌ساله قدم‌های جدی را برداریم.

نکته دیگر که در مورد بودجه سال آینده مورد توجه قرار گرفته، استفاده از منابع غیردولتی است. البته در سال جاری هم از این منابع استفاده شد، اما به دلیل اینکه سال اول اجرای برنامه بود و تغییر و تحولاتی را نیز داشتیم، باعث گردید نتوانیم در جذب منابع عمل کنیم. امید است در سال آینده نقاط ضعف را جبران کنیم و مقدمات بهتر کار را فراهم نماییم.

در مورد استان‌ها و تهران باید عرض کنم، خوشبختانه با شورای عالی استان‌ها و شورای شهر تهران جلساتی را برگزار کردیم و لازم می‌دانم از آقای رسول خادم رئیس کمیسیون فرهنگی شورای شهر تهران تشکر کنم که همکاری بسیار خوبی را در رابطه با جذب نیم درصد درآمد شهرداری تهران و حتی دیگر شهرها با ما داشته‌اند. هم‌چنین با نشستی که با رؤسای کمیسیون‌های فرهنگی - اجتماعی شورای کلان شهرها داشتیم، تفاهم‌نامه‌ای امضا شد که در آن شهرداری و شوراها خود را مکلف کردند که نسبت به پرداخت نیم درصد اقدام کنند و به استان‌ها نیز ابلاغ گردید که - ان‌شاء الله - در بودجه سال آینده لحاظ شود. قابل ذکر است که قرار شد سهم شهرداری‌ها عمدتاً در هزینه‌های عمرانی و تعمیر و تجهیز هزینه شود و صرف امور جاری نگردد. این نکته‌ای است که تأکید داریم مجلس محترم به آن عنایت داشته باشند که مجبور هستیم هزینه‌های جاری کتابخانه‌های عمومی را از درآمدهای دولتی تأمین کنیم.

کتابخانه‌های عمومی پیشانی بخش فرهنگ هستند و در مجموعه فعالیت‌های فرهنگی شاید مجموعه‌ای باشند که بیشترین خدمت را به اقشار محروم جامعه ارائه می‌کنند. در

بسیاری از نقاط شهری و روستایی، کتابخانه‌های عمومی تنها مجموعه فرهنگی آن نقطه جمعیتی هستند. بنابراین صلاح نیست که به هیچ عنوان کتابخانه‌های عمومی در روندی قرار گیرند که تضعیف شوند یا خدای ناکرده مجبور شویم، برخی از آن‌ها را به علت کمبود بودجه تعطیل نماییم یا اگر کتابخانه‌ای قرار است افتتاح شود به لحاظ کمبود اعتبارات از افتتاح آن خودداری کنیم. از این رو امید است با حمایت‌های خوبی که از این مجموعه فرهنگی صورت می‌گیرد، سال‌های خوبی را پیش‌رو داشته باشیم و بتوانیم به شرایط مطلوبی در سال‌های آینده برسیم و بتوانیم در راستای سند چشم‌انداز ۲۰ ساله که به امور فرهنگی توجه خاص دارد، در برنامه چهارم توسعه که عمدتاً برنامه‌ای دانایی محور است حرکت کنیم و وضعیت رضایت‌بخشی را شاهد باشیم.

■ تقویت روحیه تحقیق و پژوهش در افراد جامعه و کمک به کشف و پرورش خلاقیت‌ها و استعدادها با ایجاد فرصت دوم آموزشی چون خودآموزی و خود پژوهشی از جمله وظایفی است که در توجیه کتابخانه‌های عمومی نیز ذکر گردیده است. شاید یکی از مهم‌ترین مواردی که جامعه را به سمت پیشرفت سوق می‌دهد و سطح فکری جامعه را ارتقا می‌بخشد، مسأله «پژوهش» باشد. اما از طرفی با نگاهی به نمودار رشد تعداد مراجعان از سال ۷۶ تا ۸۳ که نسبتاً رشد هم داشته است، به این واقعیت می‌رسیم که شیب مطالعه در حوزه ادبیات داستانی است. از این رو در این زمینه چه سیاستی اتخاذ شده و مدیریت فرهنگی چه راهکارهایی را در نظر دارد؟

□ واقعیت این است که در حال حاضر سلیقه و ذائقه مخاطبان به سوی ادبیات داستانی گرایش دارد و در این زمینه در کتابخانه‌های عمومی و شاید در کل فضای اجتماعی نقش جدی را ایفا می‌کند و شاید در مورد کل جهان هم این وضعیت صادق باشد. علاوه بر این من خیلی اصرار ندارم از این موضوع بعنوان یک پدیده نامبارکی یاد کنم، زیرا فکر می‌کنم بالاخره این ذائقه است که غلبه کرده است و البته شاید خیلی هم در افراد ماندگار نباشد. در یک مقاطع سنی ممکن است این وضعیت وجود داشته باشد و بعد بتدریج تعدیل شود. افزون بر این اگر بصورت هدایت شده عمل کنیم، به طور قطع می‌توانیم از این فضا هم استفاده بهینه را ببریم، مثلاً نویسندگان ما می‌توانند از این سلیقه برای بیان نیازهای اجتماعی و فرهنگی استفاده مطلوبی نمایند. بنابراین ضمن اینکه فرمایش شما را تأیید می‌کنم، ولی در عین حال معتقدم که کتابخانه‌های عمومی می‌توانند مکانی باشند که بعنوان نبض جامعه، سلیقه جامعه و مخاطبان را به سیاست‌گذاران و متولیان فرهنگی نشان بدهند. بر این اساس با یک سیاست‌گذاری و بدون اینکه خیلی اصراری

به تغییر این جریان داشته باشیم، سعی کنیم از این فضا استفاده کنیم و به شکلی هدایت شده با این موضوع بخصوص در زمینه تألیف و بازار نشر برخورد نماییم و در حقیقت بازار نشر را به سمتی که لازم است، هدایت کنیم. گزارش‌های سالانه ما هم نشان می‌دهد که هم کتاب‌هایی که به امانت می‌رود و هم نیازی که مخاطبان دارند و آن را درخواست می‌کنند حدود ۴۰ درصد در زمینه ادبیات داستانی است. بنابراین این موضوع شاید مسیر خوبی باشد که بتوانیم بحث افزایش میزان مطالعه در جامعه را با همین ابزار دامن بزنیم و کم‌کم به سوی زمینه‌های جدی‌تر و علمی‌تر و فضای پژوهشی هدایت کنیم.

جا دارد به این نکته اشاره کنم که برخی به ما ایراد می‌گیرند که فضای کتابخانه‌ها به قرائت‌خانه تبدیل شده است، ضمن اینکه این موضوع را رد نمی‌کنم این را بارها به دوستان و همکاران خودم عرض کرده‌ام که ما به جای اینکه به گونه‌ای برخورد کنیم که با این پدیده مخالفت کنیم، سعی کنیم از این فضا استفاده کنیم. حال آنکه فضای اجتماعی ما به گونه‌ای است که بسیاری از افراد جامعه بویژه دانش‌آموزان و دانشجویان از یک حداقل فضا برای مطالعه کتب درسی‌شان محروم هستند و به کتابخانه‌ها برای تأمین این فضا رومی‌آورند. این ما هستیم که باید بتوانیم به گونه‌ای برنامه‌ریزی نماییم که فردی که برای مطالعه کتاب درسی‌اش به کتابخانه مراجعه می‌کند در کنار آن کتاب‌های دیگری هم ببیند و زمینه مطالعه کتب غیر درسی را هم برایش فراهم کنیم. بنابراین اگر نقصی و عیبی است از جانب ماست که نمی‌توانیم بخوبی برنامه‌ریزی کنیم.

حال بعد از اینکه مشکل را طرح کردیم باید عرض کنم که در این رابطه هم بزرگ‌ترین و اصلی‌ترین مشکل ما مشکل نیروی انسانی متخصص است، هم به لحاظ کمی و هم به لحاظ کیفی، یعنی به فرض اینکه ما خواسته باشیم از این فضا استفاده کنیم مشکلات مانع تحقق این امر می‌گردند. طبیعی است از کتابخانه‌ای که با ۱/۲ نیرو در روز آن هم با تحصیلات پایین و چه بسا تحصیلات غیرمرتبط فعالیت می‌کند، نمی‌توان انتظار حرکت جدی داشت. لازمه این کار آن است که حداقل یک نفر در کتابخانه فقط در زمینه کار پژوهشی فعالیت کند و قادر باشد مراجعان را به سمت یک جریان پژوهشی هدایت کند و بتواند منابع مورد نیاز دانش‌آموز و دانشجویی را که برای تحقیق به کتابخانه مراجعه می‌کنند در زمینه‌های مختلف علمی در اختیارشان بگذارد و حتی منابع را به آن‌ها معرفی نماید و در صورت نیاز روش تحقیق را به آن‌ها یاد بدهد و راهنمایی‌شان نماید.

در حالی که با این تعداد نیرو نمی‌توانیم وارد این مباحث شویم. همین که با این نیروی کم، مسؤول کتابخانه مراقبت کند که ورود و خروج افراد کنترل شده باشد و به لحاظ ظاهر

کتاب‌هایی که به امانت می‌رود حدود ۴۰ درصد در زمینه ادبیات داستانی است. این موضوع شاید مسیر خوبی باشد که بتوانیم بحث افزایش میزان مطالعه در جامعه را با همین ابزار دامن بزنیم و کم‌کم به سوی زمینه‌های جدی‌تر و علمی‌تر و فضای پژوهشی هدایت کنیم

ورود اطلاعات بسیاری از کتابخانه‌ها انجام شده است و تلاش می‌کنیم که آن تعدادی هم که با سیستم دستی کار می‌کنند تا پایان امسال حداقل به یک رایانه و پرینتر مجهز شوند. تهیه «طرح جامع توسعه فناوری اطلاعات در کتابخانه‌های عمومی» از جمله اقداماتی است که در سه سال گذشته برای کتابخانه‌های عمومی انجام شد که خوشبختانه این طرح مراحل پایانی را می‌گذراند و امیدواریم که در سال آینده اجرایی شود. در بودجه سال آینده هم پیشنهاد شده که حدود سه میلیارد تومان برای سهم فاوا (ICT) سال ۸۵ کتابخانه‌های عمومی تخصیص داده شود. هم‌چنین پیش‌بینی شده که این طرح را در سه سال آینده به طور کامل اجرا کنیم و در سال ۸۷ به شبکه کتابخانه‌های عمومی و اتصال به شبکه قدرتمند ملی و بین‌المللی دسترسی پیدا کنیم.

اصولاً حرکت فرهنگی به کندی صورت می‌گیرد. واضح است تغییر عادات بزرگسالان که سالیانی با آن خو گرفته‌اند نسبت به کودکان سخت‌تر است و از سوی دیگر آینده را خردسالان امروز بنا می‌کنند، برای ترویج کتابخوانی از سنین پایین (خردسالی) حتی در مدارس و تأمین منابع در خور این سنین که البته بازتابی در طول سال‌های آینده خواهد داشت، اما حرکتی پایه‌ای و ریشه‌ای است چه تدابیر و اقداماتی صورت گرفته یا اصلاً مدنظر است؟

بحث کتابخانه‌های آموزشگاهی با همکاری نهادهایی مانند «کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان» مباحثی است که در سال‌های گذشته در مجموعه کتابخانه‌های عمومی به آن‌ها توجه می‌شده است یا حداقل در مذاکرات ما شاهد مصوباتی در این رابطه هستیم. اما متأسفانه وارد اقدام جدی نشدیم بخصوص در سه سال گذشته و بویژه سال گذشته و

مشکلی برای کتابخانه بوجود نیاید خیلی خوب کارش را انجام داده است. اما مسلم است که همان‌طور که در وظایف ما هم مشخصاً ذکر شده کتابخانه بعنوان مرکزی که باید فعالیت‌های علمی و پژوهشی ارائه دهد باید به طور جدی به این سمت حرکت کند.

■ در دهه‌های اخیر کتابخانه‌ها از کارکرد سنتی و مکتوب به سمت کارکرد مدرن و الکترونیکی سوق یافته‌اند، در حالی که کتابخانه‌های عمومی ما بافت سنتی خود را حفظ کرده‌اند. یکی از مشکلات اساسی کتابخانه‌ها اسناد و مدارک غیرمکتوب و نوشتاری است (اسناد سمعی و بصری و دیسک‌های نوری و...) که در جهت رشد و توسعه علم و فرهنگ نتایج فراوانی نظیر صرفه‌جویی در وقت، هزینه و دسترسی سریع افراد را دربر دارد. حال در صورتی که بسترسازی مناسبی برای تحقق کتابخانه‌های مدرن ایجاد نشود، به مرور از جاذبه‌های کتابخانه‌های موجود کاسته خواهد شد، با توجه به اینکه استفاده مطلوب از فناوری اطلاعات، جزو وظایف کتابخانه‌های عمومی نیز آمده است، در این زمینه چه تدابیری اندیشیده شده است؟

□ واقعیت این است که حرکت به سمت کتابخانه‌های مدرن و خروج از وضعیت دستی به یک وضعیت ماشینی را نمی‌توانیم با سرعت انجام دهیم، حداقل در مقاطع بسترسازی به صبر و تأنی نیاز دارد، بخصوص با توجه به وضعیتی که در زمینه نیروی انسانی داریم. در حال حاضر ۵۰ درصد از نیروی مشغول بکار در کتابخانه‌های عمومی افراد غیرمتخصص هستند و متأسفانه با توجه به اینکه در کتابخانه‌ها تمرکز حاکم نبوده است، کتابخانه‌ها در استان‌ها با اختیارات استانی اداره می‌شده است و اغلب این کتابخانه‌ها نیروهای ارزان قیمت یعنی دیپلم یا زیر دیپلم را جذب کرده‌اند. بخشی دیگر از نیروی انسانی متخصص که دارای مدرک دانشگاهی هستند نیز غیر مرتبط با رشته کتابداری هستند و هیچ‌گونه اطلاعی از این رشته ندارند و اطلاعات موجود را نیز براساس تجربه بدست آورده‌اند که بدین ترتیب تمامی این‌ها به آموزش نیاز دارند. بحث آموزش مسأله جدی و زمان‌بری است. این دوره‌ها شروع شده و بتدریج نیروها دوره‌های آموزشی را می‌گذرانند تا بستر لازم برای استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی فراهم شود. با این حال تعداد ۱۳۰۰ کتابخانه را با تجهیزات رایانه‌ای مجهز کرده‌ایم و امیدواریم تا سال آینده کتابخانه‌ای نباشد که بدون رایانه باشد. منتهی مهم‌تر از تجهیزات سخت‌افزاری بحث نرم‌افزاری است که خوشبختانه در حال حاضر نرم‌افزار مدیریت کتابخانه نمایه که از تولیدات خود ما است در تمام کتابخانه‌ها قابل نصب و بهره‌برداری است. کار کردن با این نرم‌افزار و ورود اطلاعات هر کتابخانه حداقل ۸ تا ۹ ماه زمان لازم دارد که در حال انجام این کار هستیم.

به طور جدی به این بحث نمی‌پردازد و این عادت را ایجاد نمی‌کند.

■ آیا این امکان وجود دارد که کتابخانه‌های عمومی را به طور تخصصی در یک حوزه خاص داشته باشیم، مثلاً کتابخانه‌ای عمومی فقط در حوزه هنر باشد؟

□ بحث کتابخانه‌های تخصصی شاید با تعریفی که از کتابخانه‌های عمومی داریم قدری مغایرت داشته باشد، به همین دلیل تا به حال به طور جدی به این مسأله نپرداختیم که در مجموعه خردمان کتابخانه‌های تخصصی را در زمینه‌های مشخصی تعریف کنیم. اما بحثی را که سعی کردیم تا حدی به سمتش حرکت کنیم، گرایش کردن کتابخانه‌های عمومی است. اینکه ما کتابخانه تخصصی هنر داشته باشیم که منابع آن فقط در زمینه هنر باشد، دیگر مراجعه‌کنندگان ما را بدون جواب می‌گذارد. بنابراین نمی‌توانیم صرفاً فقط یک کتابخانه با این خصوصیات داشته باشیم. اما فکر می‌کنم این که کتابخانه‌ای گرایش هنری داشته باشد و در کنار کتاب‌های عمومی که بهره‌مند است در عین حال در زمینه هنر گرایش قوی‌تر داشته باشد و بتواند بخش عمده‌ای از منابع هنری را پاسخ بدهد، امکان‌پذیر است. براین اساس باید مشخص شود که مثلاً از پنج کتابخانه هر یک برای گرایش خاصی تعریف شود که مراجعه‌کننده بداند برای دسترسی به منابع مورد نظر به کجا باید مراجعه کند. بدین ترتیب اگر این امر محقق شود در منابع نیز صرفه‌جویی و دسترسی منابع آسان‌تر می‌گردد، زیرا واقعیت‌ها این است که شاید همه کتابخانه‌ها نمی‌توانند تمامی منابع را دارا باشند، اما با گرایش کردن تعدادی از کتابخانه‌های عمومی بویژه در سطح یک شهر کتابخانه‌ها متنوع شده که فکر می‌کنم بعنوان یک سیاست می‌تواند مورد توجه قرار بگیرد. اولین گامی را که شروع کردیم و وارد عمل شدیم این است که در کل کشور تعدادی از کتابخانه‌های عمومی را بعنوان کتابخانه‌هایی که بتوانند بیشتر به نیازهای علمی جواب بدهند، شناسایی کردیم. از این رو احساس می‌کنم برای اینکه بتوانیم قشر جوان را بیشتر به سمت کتابخانه‌ها بکشانیم و نیازهای آن‌ها را پاسخ بدهیم، لازم است از منابع مورد نیاز بخصوص در زمینه‌های دانشگاهی برخوردار باشیم، البته اندکی در سطح عمومی‌تر، زیرا کتب تخصصی دانشگاهی طبیعتاً در وظایف ما نمی‌گنجد. بر این اساس با بعضی از مراکز علمی و جهاد دانشگاهی مثل «سمت» مذاکراتی داشته‌ایم تا این کتاب‌ها را از این مراکز تهیه کرده و در اختیار تعدادی از کتابخانه‌ها که در کل کشور شناسایی شده‌اند و معمولاً در شهرهای دانشگاهی هستند، قرار دهیم. به نظر خود ما هم این حرکت می‌تواند حرکت موفقی باشد و طبیعتاً با همین نگاه بتوانیم با ایجاد تنوع در منابع کتابخانه‌های عمومی

برای همگامی با دنیای جدید کتابخانه‌های عمومی از لحاظ نوع منابع، فضای موجود منابع و تجهیزات و امکانات تغییرات جدی را طلب می‌کند تا آمادگی لازم را پیدا کنند که به جامعه‌ای که ما از آن بعنوان جامعه دانایی محور نام ببریم، سرویس و خدمت ارائه دهند

جاری که بیشترین مشغله مجموعه ما بحث قانونی و تعیین جایگاه قانونی استخدام تشکیلات جدید بوده است و شاید این مصوبات متأسفانه مجال جدی برای اجرا پیدا نکرده‌اند. منتها مصوبه‌ای را داریم که ما موظف بودیم با کمک آموزش و پرورش برای راه‌اندازی ۵۰۰ کتابخانه مدرسه اقدام کنیم و این تعداد کتابخانه مدرسه را با عنوان کتابخانه عمومی تعریف نماییم. بر این اساس که در مدارس که فضای برای کتابخانه دارا می‌باشند و امکان استفاده عموم هم وجود دارد کتابخانه‌ای دایر شود تا اینکه هم به عموم افراد جامعه و هم محله خودشان خدمت بدهند و هم دانش‌آموزان خودشان از آن استفاده کنند. اما به دلایلی که عرض شد، متأسفانه مجالی برای اجرا پیدا نشد. سال گذشته هم در نظر داشتیم این بحث را احیا کنیم، منتها به مسائل انتخابات و تغییر و تحولات برخورد که عملاً خیلی عملیاتی نگردید. اما واقعیت این است که حداقل هر کتابخانه به شکل فعالی وارد حوزه جغرافیایی خودش بشود و بتواند مدارس پیرامون خودش را تغذیه کند یا اینکه این ارتباط از آن طرف برقرار شود. ضمن اینکه فکر می‌کنم باید نظام آموزشی هم بازنگری را داشته باشد و از نظام کتاب درسی و جزوه محوری به نظام مبتنی بر چند منبع متنوع تغییر رویه بدهد. از این طریق دانش‌آموز و دانشجو مجبور می‌شود برای تهیه پاسخ سؤال‌های معلم و استادان، به چند منبع مراجعه کند. طبیعی است که این نظام بتدریج ذائقه و عادت دانش‌آموز و دانشجوی ما را تغییر می‌دهد و به سوی مطالعه کتب غیردرسی روی می‌آورد. متأسفانه نظام آموزشی ما از آموزش ابتدایی و متوسطه گرفته تا آموزش عالی خیلی بصورت جدی به این سمت حرکت نکرده است. یکی از مشکلاتی که ما در حال حاضر داریم و بعنوان بحث پایین بودن میزان مطالعه مطرح است بخشی ناشی از نظام آموزشی است، زیرا نظام آموزشی ما به گونه‌ای است که

این فضا ما نمی‌توانیم مرزی بین خودمان و آموزش و پرورش یا آموزش عالی یا سازمان تربیت بدنی یا صدا و سیما و بقیه دستگاه‌های فرهنگی و علمی و آموزشی ترسیم کنیم، بلکه لازم است این مجموعه با یک هماهنگی و سیاست‌گذاری واحد با هم عمل و حرکت کنند. اما طبیعی است کتابخانه‌های عمومی که از آن بعنوان دانشگاه مردم یاد می‌شود بتواند نقش خودش را به خوبی ایفا کند. بدین منظور کتابخانه‌های عمومی باید با مراکز علمی و آموزشی رسمی نوع مشخصی از رابطه را برقرار کنند. اوقات فراغت همهٔ سنین و اقشار را بخوبی پر کنند و حتی این اوقات را غنی سازند. اما به نظر می‌رسد برای رسیدن به این شرایط نیازمند به امکاناتی هستیم تا بتوانیم در این فضا خودمان را تعریف نماییم. این امکانات شامل فضای فیزیکی، منابع و تجهیزات و نیروی انسانی شاغل در کتابخانه‌های عمومی و دیگر ابزار و وسایلی است که کتابخانه‌های عمومی می‌توانند از آن‌ها بهره‌مند شوند.

افزون بر این به مطالعه جدی و برنامه‌ریزی نیازمند هستیم تا از فضای موجود برای انتقال به یک فضای مطلوب و ایده‌آل بعنوان دستگاهی در خدمت جامعهٔ دانایی محور حرکت کنیم. بحث مطالعات در زمینه کتابخانه‌های عمومی را در چند زمینه مختلف در دست اقدام داریم، یعنی حداقل دو طرح مطالعاتی را شروع کرده‌ایم که به مراحل پایانی آن نزدیک هستیم. نخست «طرح جامع IT یا فناوری اطلاعات» و دیگری «طرح جامع توسعه کتابخانه‌های عمومی کشور». اما نیازمند طرح‌های مطالعاتی دیگری هم هستیم که در حال حاضر برای شروع آن مطالعات برنامه‌ریزی می‌کنیم که می‌توان به دو طرح «مکان‌یابی» و «معماری کتابخانه‌های عمومی» اشاره کرد. این طرح‌ها دقیقاً با مطالعات قبلی و با نیازی که عرض کردم، پیوند می‌خورند. فضای فیزیکی کتابخانه‌های عمومی نیازمند مطالعه جدی است تا با آن فضای موردنظر هماهنگ شویم. خوشبختانه براساس مطالعات انجام شده در ماه‌های آینده و شاید یکی از آن‌ها تا پایان سال به نتایج روشن و مشخص برسد و مرحلهٔ مطالعات آن تمام شود، بخصوص بحث فناوری اطلاعات که شاید در مقایسه با بقیه مباحث حرف جدی‌تری را در این زمینه دارد و امیدواریم تا پایان سال این طرح به نتایج نهایی خود برسد و در سال آینده بتوانیم وارد مراحل اجرایی شویم، چنانچه در اعتبارات سال ۸۵ هم برنامه‌های اجرایی این بخش را برای سال اول پیش‌بینی کرده‌ایم. در هر صورت شاید اساسی‌ترین کاری که باید انجام دهیم این است که از فناوری‌های جدید در کتابخانه‌های عمومی بخوبی استفاده کنیم. ضمن این که به جنبه‌های دیگر کتابخانه‌های عمومی از قبیل نیروی انسانی، منابع، فضای فیزیکی و مسأله مکان‌یابی کتابخانه‌های عمومی به طور جدی بپردازیم. اما فکر می‌کنم که یکی از سریع‌ترین

این فضا را ایجاد کنیم. البته این کار قدری سخت است، زیرا در حال حاضر سیستم توزیع کتاب ما تقریباً یک‌نواخت است، مثلاً همهٔ کتابخانه‌های درجه یک در سراسر کشور یک سهمیه واحد را دریافت می‌کنند، اما با گرایشی شدن کتابخانه‌های مختلف باید سهمیه‌های متفاوتی را دریافت کنند و این تنوع کار ما را در تهیه و تجهیز کتابخانه‌های عمومی به لحاظ منابع قدری سخت می‌کند. اما فکر می‌کنم هم به لحاظ نیاز مخاطبان و هم از نظر صرفه‌جویی در منابع و هم به لحاظ اینکه هر کتابخانه بتواند مخاطبان خاص خودش را شناسایی کند، به طور قطع می‌تواند راهکار مناسبی باشد.

■ لطفاً نظرتان را دربارهٔ نقش کتابخانه‌های عمومی در جامعه بویژه جامعه دانایی مدار بفرمایید؟

□ اصولاً کتابخانهٔ عمومی مرکزی است که می‌تواند منابع مختلفی را در اختیار داشته باشد و این منابع را در اختیار اقشار مختلف بخصوص کسانی که ارتباط بیشتری با علم و فرهنگ دارند، قرار دهد. در شرایط سنتی‌تر این منابع، منابع مکتوب است و در دنیای جدید علاوه بر منابع مکتوب، منابع غیرمکتوب را هم دربر دارند یا کتابخانه بعنوان مرکزی امکان دسترسی به آن منابع را فراهم می‌کند. ضمن اینکه امروزه کتابخانه‌ها تا حدی از این تعریف به لحاظ نوع فعالیت‌ها فاصله گرفته‌اند و وارد عرصه‌های جدیدی می‌شوند که می‌توانند قدری فعالیت‌های اجتماعی را در پیرامون خود دامن بزنند. در حقیقت کتابخانه‌های عمومی به مرکزی برای حضور اقشار مختلف و برگزاری تجمعات گوناگون تبدیل می‌شوند و با توجه به امکانات جنبی و فضاهای مناسبی که دارند سعی می‌کنند که بعنوان یک پایگاه اجتماعی حضور داشته باشند. در این ساختار شما سالن‌ها و فضاهای مختلفی را مشاهده می‌کنید که تمامی سنین را از خردسال گرفته تا جوان و سالمندان را به خوبی جذب و سرگرم می‌کنند یا به شکلی اوقات فراغت‌شان را پر می‌کنند. بر این اساس کتابخانه بعنوان مرکزی که در آنجا صرفاً باید مطالعه کرد خارج می‌شود. بدین ترتیب در کتابخانه‌های عمومی فضاهایی تعریف می‌شود که افراد مختلفی را با سلاقی متفاوت البته با محوریت حضور منابع اطلاعاتی جذب می‌کند. بنابراین با توجه به این مسائل برای همگامی با دنیای جدید کتابخانه‌های عمومی از لحاظ نوع منابع، فضای موجود منابع و تجهیزات و امکانات تغییرات جدی را طلب می‌کند تا آمادگی لازم را پیدا کنند که به جامعه‌ای که ما از آن بعنوان جامعهٔ دانایی محور نام ببریم، سرویس و خدمت ارائه دهند. طبیعی است که در این راه همهٔ نقش به کتابخانه‌های عمومی محول نمی‌شود، یعنی برای حرکت و سمت‌گیری جامعه به سوی جامعه دانایی محور باید همهٔ دستگاه‌های علمی، آموزشی و تربیتی در کنار هم قرار گیرند و به طور قطع در

راه‌هایی که می‌توانیم این فاصله را کوتاه کنیم، توجه جدی فناوری جدید در زمینه اطلاع‌رسانی است، زیرا در بقیه زمینه‌ها سرمایه‌گذاری‌های طولانی‌تر را می‌طلبد. اما امید است با برنامه‌ریزی در زمینه فناوری اطلاعات بتوانیم تا پایان برنامه چهارم قدم‌های خوبی را در کوتاه کردن راه و حل بعضی از مشکلاتی که در حال حاضر با آن‌ها روبه‌رو هستیم برداریم.

■ نتایج مطالعات انجام شده در «طرح جامع توسعه کتابخانه‌های عمومی کشور» در چه مرحله‌ای است و چه زمانی اجرایی می‌شود؟

□ بر اساس برنامه‌ریزی‌های انجام شده، انتظار می‌رفت مطالعات این طرح تا شهریور ۸۴ به پایان برسد، اما به دلایل مختلف در اجرا دچار مشکل شدیم، زیرا حجم کار بخصوص بخش جمع‌آوری اطلاعات و تحلیل داده‌ها گسترده‌تر از آن بود که پیش‌بینی شده بود. علاوه بر این عدم وجود نمونه کاری در این زمینه زمان زیادی را صرف نمود. متأسفانه در اجرا هم مشکل بیماری یکی از مجریان طرح همکاران مؤسسه مجری را پریشان نمود و وقفه‌ای در کار ایجاد کرد. در حال حاضر در مرحله‌ای هستیم که گزارش نهایی از طرف مجری به ما داده شده است و ما در حال بررسی هستیم تا بعد از برگزاری چند جلسه و انجام اصلاحات لازم بتوانیم کار را به نتیجه نهایی برسانیم. افزون بر این بخشی از برنامه‌هایی که جزو برنامه‌های سال ۸۵ نهاد هستند، مانند ارتقا کمی و کیفی نیروی انسانی، تجهیزات و منابع در حقیقت نتیجه اطلاعات ارائه شده در طرح جامع توسعه کتابخانه‌های عمومی است و در عمل بخشی از این طرح را که به نتیجه رسیده‌ایم، به اجرا در خواهیم آورد. بعنوان مثال ما حداقل نیازها را در زمینه کمیت نیروی انسانی مشخص کرده‌ایم و در سال آینده هم بر آن اساس عمل می‌کنیم. هم‌چنین در زمینه ارتقای نیروی انسانی نیز هم اکنون سرفصل دروسی را که باید برگزار کنیم و افرادی که باید آموزش ببینند، مشخص شده است و کلاس‌ها را هم شروع کرده‌ایم. بنابراین این اقدامات در راستای همان طرح انجام گرفته‌اند و مباحث جدیدی نیستند. اما طبیعی است که مجموعه این طرح باید هماهنگ با یکدیگر و بخش‌های متفاوت آن با هم دیده شود. بدین ترتیب شاید این طرح به طور کامل اجرا نشود، ولی بخش‌هایی از آن را براساس یافته‌های موجود در دست اقدام داریم.

■ بعنوان سخن پایانی در صورتی که صحبتی با «کتابداران» و «دست‌اندرکاران» کتابخانه‌های عمومی دارید، بفرمایید.

□ بحث نیروی انسانی و در یک کلام بحث کتابدار شاید اساسی‌ترین مسأله‌ای است که باید به آن توجه کنیم. ضمن اینکه از تمامی همکارانی که با شرایط بسیار سخت و با

کمبودهای موجود که در سال‌های گذشته به میزان زیادتری بوده است در کتابخانه‌های عمومی درگیر بوده‌اند، تشکر می‌کنم. خوشبختانه همکاران در سال‌های گذشته صبوری کردند و در حال حاضر هم با صبر ادامه می‌دهند. شاید در غالب کتابخانه‌ها کمتر همکاری در طول ساعات متمادی این فرصت را پیدا می‌کند که لحظه‌ای را استراحت کند که طبیعی است این فضا حداقل خستگی جسمی را ایجاد می‌کند. البته شاید از نظر روحی به نوعی در پایان روز ارضا شود، اما به طور قطع از نظر جسمی دچار این خستگی خواهد بود و سعی ما این است که حداقل آرامش ذهنی و اطمینان خاطر را بوجود آوریم. خوشبختانه در سال گذشته در این جهت قدم‌هایی با مساعدت و یاری مدیریت نظام در سطوح بالا برداشته شده است و بسیاری از مشکلاتی را که در سال‌های گذشته شاهد بودیم امروز در کتابخانه‌های عمومی نداریم، اما با شرایط مطلوب فاصله و راه زیادی داریم و در این رابطه کتابداران ما بیشترین فشار را تحمل می‌کنند. یعنی اگر نمی‌توانیم ۹۸ درصد نیازهای مخاطبان را جواب بدهیم این جواب منفی را باید کتابدار بدهد. طبیعی است که کتابداری که باید هر روز به دفعات زیاد به مراجعان جواب منفی بدهد، بیش از مخاطب برای خود کتابدار آزاردهنده است. این صبوری هم‌چنان باید ادامه داشته باشد. امیدوارم که کم‌کم به سمت و سویی برویم که روز به روز شاهد رفع این تنگناها باشیم و بتوانیم فضای شاد و پرآمیدی را ایجاد کنیم که همکاران ما با روحیه مضاعف به کار مشغول باشند. در حال حاضر بخش اعظمی از همکاران ما در کلاس‌های درس شرکت می‌کنند. این دوره‌ای است که سختی مضاعفی را تحمل می‌کنند، از این رو ضمن عرض خسته نباشید به همه آن‌ها خواهش می‌کنم است که به گونه‌ای برنامه‌ریزی کنند که در عین حال شاهد تعطیلی کتابخانه‌ها نباشیم و این بدین معناست که همکاران ما باید در کنار کارشان درسشان را هم ادامه بدهند، بنابراین نیاز به یک انرژی و روحیه مضاعف دارند. امیدوارم این دوره را هم با توان طی کنند. ان شاء الله به مرحله‌ای برسند که با آموزش‌هایی که می‌بینند خودشان با رضایت بیشتر در کتابخانه‌های عمومی کار کنند و ما هم بتوانیم فضای مناسب‌تری را با روش‌های مختلفی که دنبال خواهیم کرد، ایجاد کنیم که هم همکاران ما و هم مراجعان کنندگان ما از خدمات و فضای کتابخانه‌های عمومی رضایت کامل داشته باشند و بتوانند بهره کافی را ببرند.

■ از اینکه این فرصت را در اختیار کتاب‌ماه کلیات قرار دادید سپاس‌گزاری می‌کنم و امیدواریم در آینده شاهد موفقیت هر چه بیشتر جناب‌عالی و همکارانتان باشیم.